
Ügyleti képviselet a magyarországi és romániai közigazgatási eljárásjogban *

Bartis Előd**

Jelen tanulmány célja az ügyleti képviselet polgári jogi szabályainak összevetése a közigazgatási eljárásban szabályozott ügyleti képviselet szabályaival, azok alanyi, tárgyi, tartalmi és formai elemei mentén. Arra keressük a választ, hogyan segíti elő a kodifikált közigazgatási eljárás a tisztességes eljáráshoz való jog egyik alapvető elemének számító képviselet érvényesülését. Ennek érdekében összevetjük a magyar szabályozást a román szabályozással, ahol jelenleg nem kodifikált a közigazgatási eljárás.

Kulcsszavak: ügyleti képviselet, közigazgatási eljárás, képviselethez való jog, kodifikáció.

Conventional representation in hungarian and romanian administrative procedure

The aim of the present study is to compare the civil law rules of conventional representation with the rules of conventional representation in administrative proceedings along their subjective, material, substance, and formal elements. We seek to answer the question how the codified administrative procedure helps to enforce the right to representation, as a fundamental element of right to a fair trial. To this end, we compare the Hungarian legislation with the Romanian legislation, where the administrative procedure is not currently codified.

Keywords: conventional representation, administrative procedure, right to representation, codification.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.4.1262>

1. Bevezetés

Az eljárási jogokban a képviselet biztosítása a tisztességes eljáráshoz való jog egyik alapvető eleme. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye a bűncselekménnyel gyanúsított személy jogai között sorolja fel, hogy személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen [6. cikk, 2. bek. c) pont]. Ugyanígy, az Európai Unió Alapjogi Chartája a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán rögzíti, hogy mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem

---

* Jelen munkát a Collegium Talentum 2020-2021. évi programja támogatta, amiért a szerző ezennel köszönetét fejezi ki.

** Társult oktató, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék; doktorandusz Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; ügyvéd, Bihar Megyei Ügyvédi Kamara.

és képviselet igénybevételéhez [47. cikk]. Erre a cikkekre tesz utalást az Alapjogi Charta 41. cikke is, amely a megfelelő ügyintézéshez való jog kapcsán éppen a tisztességes eljárás szabályaira, így implicit a képviseletre is utal.

Az Európai Unió intézményei kapcsán alapvető kérdéssé vált a hatékony és átlátható közigazgatás kidolgozása¹, a tagállami szintű közigazgatási eljárás jogharmonizációja egyrészt nem cél², másrészt nehezen lenne megvalósítható, a változatos közigazgatási berendezkedések miatt. Ennek megfelelően jelentős különbségek figyelhetők meg egyes tagállamok jogában.

Románia az Európai Unió azon utolsó tagállamai közé tartozik, ahol jelenleg nincs kodifikált közigazgatási eljárás. Az közigazgatási eljárási szabályok a konkrét intézmények szintjén, számos jogszabályban szétszórva találhatók meg, amelyek a legtöbb esetben nem következetesek, hézagosak, ellentmondásosak és nagy számuk miatt nehezen követhetők.³ Ezzel szemben Magyarországon a kodifikált közigazgatás jóval hosszabb időre nyúlik vissza, egészen 1957-ig, amikor hatályba lépett az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény. A több módosítást is megért törvényt a rendszerváltás után a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény, vagyis a Ket. követte, amit 2016-ban helyezett hatályon kívül a 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (a továbbiakban Ákr.), illetve a 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról.

Ebből az alapvető különbségből kiindulva kívánom megvizsgálni az ügyleti képviselet szabályozását a két állam jogában, arra keresve a választ mennyire segíti elő a kodifikált közigazgatási eljárás a képviselethez való jog érvényesülését. Az elemzés során szükségszerűen ki kell térnem az ügyleti képviselet anyagi jogi és eljárásjogi kapcsolatára, a kétfajta képviselet alanyi, tárgyi, tartalmi és formai elemei mentén. Jelen tanulmány csak az ügyleti képviseletre korlátozódik, ugyanis a törvényes képviselet és ügygondnokság esetei alapvetően megegyeznek az anyagi és eljárásjogban.

2. Ügyleti képviselet a magyar jogban

A magyar Polgári törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 6:11. § (2) bekezdése felsorolja azokat a jogi tényeket, amelyen a képviselet alapulhat, ami lehet a jogszabály, bírósági vagy hatósági határozat, létesítő okirat vagy meghatalmazás. E szerint, a képviseletnek alapvetően három formáját különböztetjük meg: törvényes, ügyleti és szervezeti képviselet. *Törvényes képviseletről beszélünk*, amikor a képviselet jogalapja a jogszabály, bírósági vagy hatósági határozat (pl. a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképtelen személy képviselete törvényes

¹ Lásd például Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága CM/Rec (2007) 7. számú ajánlását vagy a ReNeunal munkásságát és modell-szabályait.

² A közigazgatás a tagállamok szuverén hatáskörébe tartozik. Lásd Az Európai Unióról szóló szerződés 5. cikk, Az Európai Unió Működéséről szóló szerződés 6. cikk g) pont.

³ Toadere, Ioana; Dragoș, C. Dacian: Codificarea procedurii administrative, în context european, *Curierul Judiciar*, nr. 11/2016, 618. o.

képviselője, gyámja által); *ügyleti képviseletről*, amikor a meghatalmazás a képviselt személy akaratnyilatkozatán alapul és *szervezeti képviseletről*, amikor a képviseleti jogot a jogi személy létesítő okirata biztosítja.⁴ Hamza szerint a tágabb értelemben vett képviselet magában foglalja az imént felsorolt képviseleti formákat, de a szűkebb értelemben vett képviselet csak az ügyleti képviseletet foglalja magába.⁵

A Ptk. külön szabályozza az ügyleti képviseletet a 6:15. – 6:17. §-ban. Előbb meghatározza a meghatalmazás fogalmát, amely képviseleti jogot létesítő egyoldalú jognyilatkozat⁶, majd részletszabályokat hoz a meghatalmazás tárgya, formája és tartalma kapcsán.

A meghatalmazás szükségszerűen címzett jognyilatkozat, a képviselőhöz, az érdekelt hatósághoz, a bírósághoz vagy ahhoz a személyhez kell intézni, akihez a meghatalmazás alapján a képviselő jognyilatkozatot jogosult tenni [Ptk. 6:15. § (1) bekezdés]. A meghatalmazás joghatás kiváltására csak akkor lesz alkalmas, ha tartalmazza legalább a meghatalmazott személy megjelölését és a meghatalmazott által tehető jognyilatkozatok meghatározását.⁷ Fontos megjegyezni, hogy önmagából a meghatalmazásból nem származik kötelezettség a képviselet ellátására. Ez alapvetően csak egy jogosultságot biztosít a képviselőnek, sőt nem feltételezi a meghatalmazott elfogadó nyilatkozatát sem. A képviselet ellátásának kötelezettsége erre irányuló *megbízási szerződésből* fakad.⁸

A képviselet által kifejtett joghatások tekintetében – a kontinentális jogrendszerekben⁹ – megkülönböztetjük a *közvetlen és közvetett képviseletet*.¹⁰ Közvetlen képviseletről beszélünk, amikor a képviselő a képviselt személy nevében jár el úgy, hogy a megszerzett jogok és vállalt kötelezettségek közvetlenül jogosítják vagy terhelik a képviseltet. A közvetett képviselet esetén azonban a képviselő saját nevében jár el, jogokat és kötelezettségeket saját nevében szerez, de a képviselt személy javára. Ezeket a jogokat és kötelezettségeket egy további jogi aktsal ruházza át a képviselt személyre. A Ptk. nem használja a közvetlen-közvetett képviselet osztályozását, továbbra is a képviselet fogalma alatt csak a közvetlen képviseletet jelenti. A közvetett képviseletnek megfelelő jogviszonyt bizományi

⁴ Bíró György: *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai*, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2001, 129. o.; Kisfaludi András, A képviselet, in: *Az új Ptk. magyarázata V/VI., Kötelmi jog, Első és Második Rész* (szerk.: Petrik Ferenc), második, átdogozott, bővített kiadás, Budapest, Hvg-Orac, 2014, 50. o.

⁵ Hamza Gábor: *Az ügyleti képviselet: Dogmatikai és elméleti vizsgálatok az antik jogoktól napjainkig*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 24. o.

⁶ Amivel részben, talán feleslegesen, megismétli a Ptk. 6:11. § (2) bekezdését.

⁷ Kisfaludi: i.m., 55. o.

⁸ *Uo.* 55–56. o.

⁹ A common-law nem tesz különbséget közvetlen és közvetett képviselet között, hanem aszerint tesz különbséget, hogy a harmadik személy tudott-e vagy tudhatott-e arról, hogy a szerződő fél tulajdonképpen csak képviselő. Ha a harmadik személynek tudomása volt a megbízásról/képviselői minőségről, akkor az ismert megbízó („*disclosed principal*”) szabályai, ha nem tudott, akkor a nem ismert megbízó („*undisclosed principal*”) szabályai alkalmazandóak. Az előbbi esetben a megbízó és a harmadik személy, míg az utóbbi esetben a közreműködő és a harmadik személy között jön létre a szerződés, de később igényt támaszthat egymással szemben az ismertté vált megbízó és a harmadik személy is. Vö. Gárdos Péter: Az ügyleti képviselet szabályainak rendszertani elhelyezése, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006/1, 21. o.

¹⁰ Lásd *uo.* 21. o.

szerződés keretében lehet létesíteni.¹¹

Ami a meghatalmazás alakisági követelményeit illeti a Ptk. 6:15. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy legalább olyan követelményeknek kell megfelelnie, amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján megtehető jognyilatkozatra előír. Fontos megjegyezni, hogy csak a jogszabály által előírt alaki követelmények betartása szükséges, a felek által kikötött alaki követelményeknek nincs hatásuk a meghatalmazás formájára.¹²

A Ptk. 6:15. § (4) bekezdésének értelmében lehetséges, hogy cselekvőképese személyt korlátozottan cselekvőképese vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy képviseljen, így szinte bárki lehet képviselő. Ennek magyarázata egyrészt abban áll, hogy a képviselt tisztában van a képviselő képességeivel és bízik abban, hogy megfelelő utasítások esetén képes lehet a szükséges jognyilatkozatok megtételére,¹³ másrészt a megtett jognyilatkozat joghatásai amúgy is közvetlenül a képviselt személyében fognak beállni. Így, jogilag nem releváns a képviselő cselekvőképessége, a cselekvőképese képviselt tulajdonképpen magára vállalja a cselekvőképtelen személlyel járó kockázatokat.¹⁴

A képviselő és a képviselt között fennálló érdekellentét bár nem tekinthető a képviselő személyére vonatkozó korlátozásnak, az így megkötött jogügyletet a képviselt megtámadhatja, amennyiben a képviseleti jog alapításakor az érdekellentétről nem tudott. Az érdekellentét vélelmezett, ha a képviselő az ellenérdekű fél vagy annak képviselője [Ptk. 6:13§].

Tartalmát tekintve a meghatalmazás lehet *eseti*, amikor meghatalmazás ügyek egyedileg meghatározott körére szól, vagy *általános*, amikor ügyek egyedileg meg nem határozott körére szól.¹⁵ Jogbiztonsági megfontolásokból¹⁶ a jogalkotó előírta, hogy általános meghatalmazást teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokirati formába kell foglalni, illetve időbeli hatályát is öt évben korlátozta [Ptk. 6:16. §].

A Ptk. 6:17. §-a rendelkezik a képviselő által megtehető cselekményekről. E szakasz alapján „a képviseleti jog kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a képviselettel elérni kívánt cél érdekében szükségesek”. Nem szükséges tehát külön részletezni a képviselő által megtehető cselekményeket, a képviseleti jog kiterjed minden a cél eléréséhez szükséges cselekmény vagy jognyilatkozat megtételére.¹⁷

A meghatalmazás visszavonásig érvényes. Erről a jogról érvényesen lemondani nem lehet [Ptk. 6:15. § (3)–(4) bekezdés]. A Ptk. 6:6. § (2) bekezdése alapján a visszavonásnak ugyanannak az alakisági követelményeknek kell megfelelnie, mint magának a meghatalmazásnak. A meghatalmazás visszavonása és a meghatalmazásban foglaltak teljesítése esetén megszűnik a képviselő meghatalmazásból fakadó jogosultsága. A meghatalmazás visszavonásának jogához hasonlóan, a meghatalmazás korlátozásának jogáról sem lehet érvényesen

¹¹ Kisfaludi: i.m., 49. o.; Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 150. o.

¹² Kisfaludi: i.m., 56. o.

¹³ Bíró, i.m., 128; Kisfaludi: i.m., 57. o.

¹⁴ Fekete György, Kovács Edit: *Szerződések*, Kolozsvár, Tanügyi Sokszorosító, 1958, 190. o.

¹⁵ Bíró, i.m., 131. o.

¹⁶ Kisfaludi: i.m., 57. o.

¹⁷ *Uo.* 58. o.

lemondani. Legyen szó akár a meghatalmazás visszavonásáról, akár annak korlátozásáról, az erre vonatkozó nyilatkozatot úgy a harmadik személyek [Ptk. 6:12. § és 6:15. § (4) bekezdés], mint a képviselőnek a tudomására kell hozni [Ptk. 6:7. §].

3. Ügyleti képviselet a román jogban

Ami a képviselet román szabályozását illeti, a román Polgári Törvénykönyv¹⁸ (a továbbiakban RPtk.) nem szentel külön részt az ügyleti képviseletnek, így annak szabályait a képviselet általános szabályai (RPtk. 1295. – 1310. cikkek) és az ügyleti képviselet tárgyában irányadónak tekintendő¹⁹ megbízási szerződés szabályainak vizsgálatával lehet meghatározni.

A képviselet lehetséges jogalapjai kapcsán az RPtk. 1295. cikke csak a törvényt, jogügyletet, illetve bírói határozatot sorolja fel, nem említve a hatósági határozatot. A magyarázat kézenfekvő: a román jogban a bíróságon kívül más hatóság nem rendelhet képviselőt egy személynek. Ennek megfelelően a román jogban a képviselet következő formáit különbözteti meg a szakirodalom: *törvényes* („*reprezentarea legală*”)²⁰, *ügyleti* vagy *jogügyleti* („*reprezentarea convențională*”) és *bíróság által elrendelt* képviselet²¹ („*reprezentare judiciară*”).²²

A képviselő jognyilatkozata főszabály szerint közvetlenül a képviselt személyében fejti ki hatásait (közvetlen képviselet), azonban a magyar szabályozással ellentétben az RPtk. fogalmilag nem zárja ki a közvetett képviseletet esetét. Az RPtk. 1297. cikk (1) bek. szerint „*eltérő rendelkezés hiányában a képviselő által a meghatalmazás keretein belül megkötött szerződés csak a képviselőt és a harmadik szerződő felet kötelezi, ha a harmadik fél nem tudta és nem kellett volna tudnia, hogy a képviselő ilyen minőségben cselekszik.*” Ez azt a helyzetet írja le, amikor a képviselő, bár

¹⁸ 2009. évi 287. törvény a Polgári Törvénykönyvről, újra közzétéve Románia Hivatalos Közlönyének („*Monitorul Oficial*”) 505/15.07.2011. számában. Románia hatályos Polgári Törvénykönyvét 2009-ben fogadta el a Parlament és 2011 október 1-én lépett hatályba, felváltva a több ízben módosított 1864-es Polgári Törvénykönyvet.

¹⁹ Eltérő rendelkezés hiányában a megbízási szerződés rendelkezései alkalmazandók a képviselet nélküli megbízási altípusaira, vagyis a jutaléki, szállítványozási [RPtk. 2039. cikk (2) bekezdés] és bizományi szerződésre [RPtk. 2054. cikk (2) bekezdés], valamint az ügynöki szerződésre [RPtk. 2095. cikk (2) bekezdés], amennyiben az ügynöknek képviseleti jogosultsága is van.

²⁰ Pl. kiskorú képviselete szülei vagy gyámja által [RPtk. 43. cikk (2) bekezdés], cselekvőképtelen személy képviselete gyámja által [RPtk. 133 és köv. cikkek].

²¹ Pl. a kiskorú [RPtk. 118. cikk] vagy a cselekvőképtelen nagykorú számára történő gyám kinevezése [RPtk. 170. cikk.], a bíróság a tisztességes eljárás biztosítása érdekében az ügygondnokságra máskülönb nem szoruló, de érdekeinek képviseletére a perben valamilyen okból (pl. időskor, járatlanság, a per kiemelkedő bonyolultsága) alkalmatlan személy számára történő ügygondnok (ügyvéd) kinevezése [Polgári eljárási törvénykönyv 80. cikk (5) bek.]. A román jogban Polgári eljárási törvénykönyvről (a továbbiakban RPejtk.) beszélünk és nem polgári perrendtartásról, mint a magyar jogban, ugyanis a törvénykönyv a végrehajtási jogot is tartalmazza. Lásd Székely János: *Román polgári eljárásjog*, Második, bővített ésiegészített kiadás, Kolozsvár, Forum Iuris, 2018, 9. o.

²² Lásd Pop, Liviu; Popa, Ionuț-Florin; Vidu, Stelian-Ionan: *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, 193-194. o.; Vasilescu, Paul: *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, București, Universul Juridic, 2008, 249–250. o.

rendelkezik megbízással és annak keretén belül cselekszik, de ezt nem közli a harmadik féllel. Amennyiben a harmadik fél jóhiszemű, a megkötött jogügylet csak a képviselő és a harmadik fél között fejt ki joghatásokat.

A szakirodalomban rámutattak arra, hogy ez a rendelkezés nehezen egyeztethető össze a román képviseleti felfogással, ugyanis a harmadik fél hozzáállásához köti a képviselő által tett jognyilatkozat hatásait, nem pedig a *contemplatio domini*-hez. Másrészt, ez a jogi megoldás tulajdonképpen nem más, mint palástolt jogügylet, amely a valós szerződő fél személyét kívánja eltakarni (*prête-nom*). Az RPtK. szabályai alapján azonban, ha a harmadik fél utólag rájön, hogy tulajdonképpen létezett egy megbízó és ő tulajdonképpen csak egy megbízottal szerződött, kérheti a bíróságtól annak megállapítását (színlelési kereset), hogy akivel szerződést kötött tulajdonképpen képviselő minőségben járt el és a jogügylet közte és a képviselt között fejt ki hatásokat.²³ Ez azokban a helyzetekben megoldás, amikor a képviselő nem teljesíti kötelezettségeit a harmadik féllel szemben. Az UNIDROIT Alapelvek rendszerében, ahonnan a fent említett cikket átvette a román jogalkotó, értelmet nyer ez a szabályozás, azonban az RPtK. rendszerében egy felesleges előírás, ugyanis a harmadik fél védelme már biztosított a színlelési kereset által.²⁴

Ami a felek cselekvőképességét illeti, a hatályos RPtK. 1298. cikke úgy rendelkezik, hogy úgy a képviselőnek, mint a képviseltnek cselekvőképésnek kell lennie a célzott jogügylet megkötésére, szemben a magyar szabályozással, amely lehetővé teszi a cselekvőképes személy korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy általi képviseletét. A régi RPtK.²⁵ alatt ez a kérdés vitatott volt, ugyanis a régi RPtK. 1538. cikke úgy rendelkezett, hogy a nőket (cselekvőképességgel nem rendelkező) is lehetett képviselőnek választani. Egyes szerzők szerint, amíg a jogügylet joghatásai a képviselt személyében keletkeznek, addig elégséges volt a képviselt cselekvőképessége²⁶. Ebben a helyzetben ugyanis a képviselt tulajdonképpen magára vállalta a cselekvőképtelen személlyel járó kockázatokat.²⁷ Másik nézőpont szerint, ha a szerződés megköveteli a teljes cselekvőképességet a képviselő is teljes cselekvőképességgel kell rendelkezzen a képviselt akaratának kifejezésére, hiszen szerepe nem csak az üzenetközvetítésben merül ki, hanem a jóhiszeműség, valamint a beleegyezés hibái is az ő személyében vizsgálандók.²⁸ A hatályos RPtK. rendezte tehát ezt a kérdést.

²³ A színlelési kereset mechanizmusáról lásd: Veress Emőd: *Román polgári jog. Általános rész*, 5. kiadás, Kolozsvár, Forum Iuris, 2020, 161. o.

²⁴ Lásd Chirică, Dan: Probleme controversate privitoare la contractul de mandat, https://www.juridice.ro/essentials/1903/probleme-controversate-privitoare-la-contractul-de-mandat#_ftnref120, utolsó letöltés dátuma 2021. január 30.

²⁵ Románia előző Polgári törvénykönyve, melyet 1864. december 4-én hirdettek ki. A törvénykönyv, számos módosítással, 1865. december 1-től 2011. október 1-ig volt hatályban.

²⁶ Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tomul IX, București, Atelierele grafice Socec & Co, 1910, 570. o.; Cosma, Doru, *Teoria generală a actului juridic civil*, București, Editura Științifică, 1969, 96. o.; Fekete, Kovács, i.m., 190. o.; Vasilescu, i.m., 254. o.

²⁷ Fekete, Kovács, i.m., 190. o.

²⁸ Deak, Francisc, *Tratat de drept civil: Contracte speciale*, București, Editura Universul Juridic, 2001, 318. o.

Az RPtk. szerint is megtámadható²⁹ az érdekelletétben álló képviselő által megkötött jogügylet, ám ez alól három kivétel is van: *i.* a képviselt tudott vagy tudhatott az érdekelletéről a szerződés megkötésekor; *ii.* a képviselt kifejezetten meghatalmazta a képviselőt, hogy érdekelletét esetén is eljárjon; *iii.* a meghatalmazás tartalmát a képviselt olyan módon határozta meg, amely kizárja az érdekelletétet [RPtk. 1303-1304. cikkek].

A meghatalmazás csak akkor fejt ki joghatásokat, ha betartja a képviselő által megkötni kívánt jogügylet érvényes megkötéséhez a törvény által előírt *alakosságokat* [RPtk. 1301. cikk]. Ebből a szempontból a magyar és a román Ptk. rendelkezései megegyezők.

Az ügyleti képviselet tartalmát illetően nem találunk előírást a képviselet általános szabályai között, így a megbízási szerződés erre vonatkozó szabályai lesznek az irányadók. A képviseleti jogot biztosító megbízás és az azt harmadik személyek tudomására hozó meghatalmazás lehet *általános* és *eseti (vagy különös)*. A megbízás általános, ha a megbízott jogosult a megbízó minden ügyét vagy egy bizonyos körbe tartozó összes ügyét intézni.³⁰ Az RPtk. 2016. cikke szerint az általános megbízás a megbízottat csak a megőrzési és a kezelési ügyletek teljesítésére jogosítja fel, de rendelkezési jogügyletek megkötésére nem. A megbízás eseti vagy különös, ha a megbízottat meghatározott cselekmények elvégzésére jogosítja fel. Ilyen esetben pontosan fel kell tüntetni a megköendő jogügyletet.³¹ A rendelkezési jogügyletek³² esetében a megbízottnak kifejezett meghatalmazással kell rendelkeznie. A megbízás azonban kiterjed a teljesítéshez szükséges összes jogügyletre, ha azt kifejezetten nem is rögzítették a felek (pl. előszerződések megkötése).

A magyar szabályozástól eltérően a román jogban úgy az eseti, mint az általános meghatalmazást bármilyen időtartamra lehet adni, csak kifejezetten ki kell kötni időbeli hatályát. Amennyiben a meghatalmazásból nem derül ki az időbeli hatály vagy az határozatlan időre szól a meghatalmazás három év után megszűnik, legyen szó eseti és az általános meghatalmazásról [RPtk. 2015. cikk].³³

Végül, a képviseleti jog megszűnése kapcsán az RPtk. a következő okokat sorolja fel: a meghatalmazás/megbízás visszavonása (a képviselt által), az erről való lemondás (képviseelő által) [RPtk. 1305. cikk], a képviselt vagy képviselő halála, vagy cselekvőképtelenné válása, jogi személyek esetén pedig a jogi személy megszűnése [RPtk. 1307. cikk]. A képviseleti jog megszűnése a harmadik személyek tudomására kell hozni, ellenkező esetben az nem hatályos ezekkel a személyekkel szemben, kivéve, ha tudtak, vagy tudniuk kellett volna a képviseleti jog megszűnéséről.

²⁹ A román jog a frankofón hagyománynak megfelelően a „*relatív semmisség*” fogalmát használja a megtámadhatóságra. Lásd. Veress Emőd, i.m., 166. o.

³⁰ Fekete, Kovács, i.m., 188. o.

³¹ Uo.

³² Az RPtk. 2016. cikke felsorol néhányat: elidegenítés, terhelés, peregyezség, idegen vagy váltók útján vállalt kötelezettségek, bírósági keresetek megindítása.

³³ Vö. Gârbovan, Dan: Contractul de mandat, in *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, jurisprudență* (szerk.: Afrăsinei, Mădălina; Belu-Magdo, Mona-Lisa; Bleoancă, Alexandru), București, Editura Hamangiu, 2012, 372–373. o.

4. Anyagi jogi képviselet és eljárásjogi képviselet

A fent ismertetett *anyagi jogi képviseletet* meg kell különböztetnünk az *eljárásjogi képviseletről*, bár ennek önállósága vitatott kérdés a magyar jogirodalomban. Plósz szerint az anyagi és az eljárásjogi képviseletet teljes mértékben azonos intézmények és a perbeli képviseletre is a magánjogi szabályok érvényesek. Beck szerint a perbeli képviselet nem más, mint az anyagi jogi képviselet vetülete.³⁴ A modern felfogás azonban elismeri az eljárásjogi képviselet önállóságát, amely bár magán viseli a képviselet általános fogalmi jellemzőit, de alanyában és tárgyában, tartalmában és formájában egyaránt különbözik a polgári jogi képviseletről.³⁵

Mindezek függvényében a perbeli képviselet annyit jelent, hogy valamely fél helyett és nevében a peres eljárás során vagy egyes eljárási cselekmények megtételében más személy működik közre, oly módon, hogy a megtett jognyilatkozatok hatásai közvetlenül a képviselt személyében állnak be. A perbeli képviselet esetén is törvényes, meghatalmazotti (vagy ügyleti képviseletről) és ügygondnoki képviseletről beszélhetünk.³⁶

Összefoglalva a képviselet lényegét, úgy az anyagi, mint az eljárásjogra vonatkoztatva úgy fogalmazhatnánk meg, mint más nevében és érdekében való fellépést, helyettesítést, jogilag releváns cselekedetekben. Az anyagi jogi képviselet a jognyilatkozatok megtételében vagy elfogadásában való helyettesítést jelenti, míg az eljárásjogi képviselet a más helyett történő perbeli (eljárási) tevékenységet.³⁷

A román szakirodalomban az eljárásjogi képviselet koncepciója dogmatikai szempontból nem mutat különbséget. Itt szintén *törvényes, ügyleti* (meghatalmazotti) és *bíróság által elrendelt* képviseletről beszélhetünk (ez megfelel a magyar szabályozásban ismert ügygondnoksnak).³⁸

5. Ügyleti képviselet és képviselet viszonya a közigazgatási eljárásjogban

Az ügyfél nem tárgya, hanem alanya a közigazgatási eljárásnak, így minden lehetőséget meg kell adni neki, hogy ilyen minőségben eljárjon és jogait érvényesíthesse. Ezt indokolja egyrészt az a tény, hogy általában az ügyfélnek kevesebb ismerete van az eljárásról, így biztosítani kell a lehetőséget, hogy szakértelemmel rendelkező segítséget vehessen igénybe jogai gyakorlásához. Bizonyos esetekben az ügyfél személyes eljárását távollét, betegség akadályoztathatja vagy hiányzik az eljárási képessége. Ezekben a helyzetekben is a

³⁴ Bővebben lásd: Kengyel Miklós: A perbeli képviselet fogalma és osztályozása, *Jogtudományi Közlöny*, 1978/ 10., 600. o.

³⁵ Kengyel: *Magyar polgári jog*, 151. o.; Schelnitz György: *A perbeli képviselet fogalma*, *Jogtudományi Közlöny*, 1971/10. szám, 478. o.

³⁶ Kengyel, *Magyar polgári jog*, 151. o.

³⁷ *Uo.* 151. o.

³⁸ Tăbărcă, Mihaela: *Drept procesual civil, Vol. I - Teoria generală*, București, Ed. Universul Juridic, 2013, 414. o. Magyarul lásd: Székely: i.m., 69. o.

képviselet intézménye nyújt megoldást.³⁹ Bár az anyagi jogi ügyleti képviselet és az eljárás képviselet önálló szabályozással rendelkezik mégis összekapcsolódnak, amennyiben a meghatalmazás vagy a megbízási szerződés tárgya a képviselt személy közhatalóság előtti vagy perben való képviselete vagy segítése. A magyar közigazgatási eljárásjogban a képviseletre vonatkozó szabályokat az Általános Közigazgatási Rendtartás (a továbbiakban Ákr.) tartalmazza. Romániában az erre vonatkozó szabályozás bonyolultabb, ugyanis a közigazgatási hatóságok előtti eljárás nem örvend önálló, átfogó szabályozásnak, így a képviseletre vonatkozó szabályokat is az egyes hatóságok saját eljárási szabályaiból vagy az adott ügycsoportra vonatkozó szabályokból kell kikeresni.

6. Képviselet az Ákr.-ben

Az anyagi jogi képviselethez képest a közigazgatási hatósági eljárásban változik a képviselet célja és szerepe. A képviselet célja nem anyagi jogi joghatásokat keletkeztető jognyilatkozatok megtétele (pl. szerződéskötés), hanem az, hogy a képviselő eljárási cselekményeivel és jognyilatkozataival segítse elő az ügyfél eljárási jogainak az érvényesülését és a képviselt általános érdekének szolgálatát.⁴⁰

Az anyagi jogi és eljárásjogi képviselet közötti leglényegesebb különbség a képviselet ellátására jogosult személyek köre, amely az anyagi jogban sokkal szélesebb, mint az eljárásjogokban.⁴¹ A polgári jogban gyakorlatilag bárki elláthatja a képviseletet, a közigazgatási eljárásjogban azonban már találkozunk korlátozó rendelkezésekkel.

A közigazgatási hatósági eljárásban képviseletre csak akkor van lehetőség, ha a törvény nem írja elő az ügyfél személyes eljárását (pl. házasságkötés, örökbefogadói nyilatkozat megtétele, teljes hatályú apasági elismerő nyilatkozat, személyazonosító igazolvány, útlevel, jogosítvány igénylése)⁴², hasonlóan a Ptk. előírásaihoz. A közigazgatási eljárásjogban is a képviselet három típusát különböztetjük meg:

---

³⁹ Rozsnyai Krisztina: Képviselet, in: *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez* (szerk.: Barabás Gergely, Baranyi Bertold, Kovács András György), Budapest, CompLex Kiadó, 2013, 346. o.

⁴⁰ Józsa FABIÁN: Az ügyfél és az eljárás más résztvevői (általános szabályok), in: *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei* (szerk.: Patyi András), Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2019, 140. o.

⁴¹ Kengyel: *Magyar polgári jog*, 152. o.; Schelnitz: i.m., 479. o.

⁴² Ezekben az esetekben az ügyfél személyes megjelenése garanciális jelentőségű a személyazonosságának ellenőrzése szempontjából. Barta Attila: Eljárási képesség és képviselet, in: *Közigazgatási eljárások* (szerk.: Balázs István), Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017, 61. o.

törvényes⁴³, ügygondnoki⁴⁴ és meghatalmazotti (ügyleti) képviseletet.

Nem számít képviselőnek a támogató⁴⁵, hiszen bár egyidejűleg jelen lehet a támogatott személlyel, nyilatkozat, adatszolgáltatás megtételének elősegítése érdekében egyeztethet vele, de önálló eljárási cselekményt nem végezhet, sőt távolléte sem akadályozza az eljárási cselekmény teljesítését vagy az eljárás folytatását [Ákr. 32. §].

Amennyiben a törvény nem követeli meg a személyes eljárást, az ügyfélnek lehetősége van *meghatalmazott* útján részt venni a hatósági eljárásban, legyen szó természetes vagy jogi személyről. A csak képviselő útján történő eljárás mellett lehetőség van arra is, hogy az ügyfél és képviselője együtt is eljárjon. Eljárási képességgel nem rendelkezők esetében a meghatalmazást a törvényes képviselő adja az képviselt személy nevében [Ákr. 13. § (1) bekezdés].⁴⁶ A hatósági eljárásban csakis az ügyfelet lehet képviselni, a hatóság és az eljárás egyéb résztvevőinek személyesen kell eljárniuk.⁴⁷

Az Ákr. nem határozza meg, hogy ki lehet képviselő a közigazgatási hatósági eljárásban, így ebből a szempontból a Ptk. rendelkezései lesznek alkalmazandók. Az ügyfél szabadon döntheti el, hogy kit nevez meg képviselőnek és hogy mi legyen a meghatalmazás tartalma.⁴⁸ Kérdésként merülhet fel azonban, hogy alkalmazandók-e a Ptk. 6:15. § (4) bekezdésének rendelkezései, mely szerint cselekvőképes személy korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személyt hatalmazzon meg? Az Ákr. rendelkezésére lefordítva a kérdés úgy tehető

⁴³ A *törvényes képviselet* esete áll fenn, amikor a képviseleti jogosultságot jogszabály rendelkezése, bíróság ítélete vagy közigazgatási hatóság határozata hozza létre. Az Ákr. szerinti törvényes képviselet tulajdonképpen egybeesik a Ptk. szerinti törvényes képviselet eseteivel: egyrészt a természetes személy cselekvőképességének hiányával vagy pedig korlátozott voltával vannak összefüggésben (ezekben az esetekben a személy nem rendelkezik eljárási képességgel, így helyette esettől függően a szülője, gyámja vagy gondnoka jár el), másrészt magában foglalja a jogi személy képviseletének esetét is (törvényes képviselet, szervezeti képviselet). Ezekben az esetekben szükségképpen képviselet eseteiről van szó. Lásd: Józsa: *i.m.*, 135–136. A jogi személy törvényes képviselőjének eljárása személyes eljárásnak minősül [Ákr. 13. § (2) bekezdés]. A törvényes képviselő képviseleti jogosultsága általános (mindenfajta jogviszonyban és eljárásban képviselheti a képviseltet), tartós (a képviselet nem szűnik meg egy ügy befejezésével) és általában teljes körű (egy adott ügyben a képviselő mindenfajta jognyilatkozatot megtehet). Lásd: Paulovics Anita, Pollák Kitti, Rozsnyai Krisztina, Turkovics István: Az ügyfélre és más eljárási szereplőkre vonatkozó általános szabályok, in: *Közigazgatási hatósági és bírósági eljárásjog* (szerk.: Pollák Kitti), Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2016, 38. o.

⁴⁴ Az Ákr. akkor teszi lehetővé az *ügygondnok* kirendelését, amikor a természetes személy ügyfélnek nincs képviselője és ismeretlen helyen tartózkodik, vagy nem tud az ügyben eljárni. Az ügygondnok kirendeléséről az eljáró hatóság gondoskodik. Célja az ügyféli jogok védelmének biztosítása, de emellett hozzájárul az ügy gyorsabb lefolytatásához is. Ügygondnok csak természetes személy ügyfél esetében rendelhető ki, mert a jogi személynek és egyéb szervezetnek szükségképpen kell legyen törvényes képviselője. Vö. Hajas Barnabás: Eljárási képesség és képviselet, in: *A közigazgatási eljárás szabályai I.: Az általános közigazgatási rendtartás magyarázata* (szerk.: Petrik Ferenc), Budapest, Hvg-Orac, 2017, 54. o.

⁴⁵ Józsa: *i.m.*, 161. o.

⁴⁶ Pl. meghatalmazást adhat törvényes képviselő egy kisajátítási eljárásban úgy, hogy az ingatlanulajdonos kiskorú ügyfél szülei ügyvédet bíznak meg a gyermek képviseletével. Lásd. Balogh-Békési Nóra: A közigazgatási eljárás alapelvei, hatálya, in: *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai* (szerk.: Boros Anita, Darák Péter), Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2018, 45. o.

⁴⁷ Józsa: *i.m.*, 134. o.

⁴⁸ *Uo.*, 143. o.

fel, hogy képviselhet-e eljárási képességgel rendelkező személyt olyan képviselő, akinek nincs eljárási képessége. E kérdésre a választ az Ákr. 13. § (4) bekezdés adja meg, amely lehetővé teszi eljáró hatóság számára, hogy a képviselet ellátására nyilvánvalóan nem alkalmas képviselőt visszautasítsa. Az eljárási képesség hiánya esetén a képviselő alkalmatlansága nyilvánvaló.⁴⁹

Másrészt, az sem világos, hogy eljárhat-e természetes vagy jogi személy képviselőjeként jogi személy. Mivel sem az Ákr. sem egyébként a Ptk. tételesen nem tiltja, hogy jogi személy képviselői minőségben eljárjon, így véleményem szerint a kérdésre pozitív válasz adható. A jogi személy képviselő természetesen törvényes vagy szervezeti képviselője útján tud eljárni, amit az eljáró hatóságnál igazolnia kell.⁵⁰

A meghatalmazott személye kapcsán meg kell említeni, hogy ellenérdekű ügyfelek képviseletét nem láthatja el ugyanaz a személy. Ellenérdekűnek számítanak azok az ügyfelek, akik a hatóság egymással ellentétes tartalmú döntésében érdekeltek, valamint az ügy kimenetele nem lehet egyformán kedvező mindkét ügyfél számára. Az viszont lehetséges, hogy egy képviselő több azonos érdekű ügyfél nevében eljárjon.⁵¹ A Ptk. ezzel szemben nem zárja ki abszolút módon az ellenérdekű felek képviseletét, de a képviselt megtámadhatja az így tett jognyilatkozatot, kivéve, ha tudott az érdekellentétről a képviseleti jog alapításakor [Ptk. 16:3. §].

A meghatalmazást közokiratba, teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni vagy jegyzőkönyvbe kell mondani és az eljáró hatóságnak be kell mutatni. Kivételt képeznek azok a meghatalmazások, amelyek szerepelnek a rendelkezési nyilvántartásban⁵² [Ákr. 14. § (1) bekezdés]. A Ptk. szabályaival összhangban a meghatalmazást nemcsak a képviselőhöz, hanem az érdekelt hatósághoz is címezhető és nem szükséges külön elfogadó nyilatkozat a képviselő részéről. Jegyzőkönyvbe mondott meghatalmazásnál nem szükséges a meghatalmazott képviselő jelenléte sem.⁵³

⁴⁹ *Uo.*, 150.; Hajas: i.m., 53. o.

⁵⁰ Bíró: i.m., 128. o. Romániában a kérdést tárgyalta a Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék a RPejtk. ügyleti képviseletre vonatkozó rendelkezései kapcsán és megállapította, hogy bíróságok előtt jogi személyt nem képviselhet egy másik jogi személy jogtanácsosa vagy ügyvédje [a Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék 2016/9. sz. előzetes döntéshozatali eljárásban hozott döntése]. Megjegyzem, a román Polgári perrendtartásban a jogi személyt törvényes képviselőjén kívül csak jogtanácsos vagy ügyvéd képviselheti [RPejtk. 84. cikk], magánszemélyt pedig csak szintén magánszemély vagy ügyvéd. A következtetés érvényes a román közigazgatási eljárásra, valamint a közigazgatási perrendtartásra is – amelyen keresztül kifogásolni lehetne a jogi személy képviselő visszautasítását – eltérő rendelkezés hiányában a polgári perrendtartás szabályai az irányadók [2004. évi 544. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 28. cikk].

⁵¹ Józsa, i.m., 135. o.

⁵² A rendelkezési nyilvántartás központi elektronikus ügyintézési szolgáltatás, mely a természetes személyek és szervezetek elektronikus ügyintézésre vonatkozó rendelkezéseit, jognyilatkozatait tartja nyilván. A nyilvántartásban rögzített jognyilatkozatok teljes bizonyító erővel rendelkező magánokiratnak minősülnek, melyek elérhetők az ügyfelek és a megismerésükre jogosult, illetve kötelezett szervek által. Ha az ügyfél a rendelkezési nyilvántartásban meghatalmazás rögzít valamely szerv előtti eljárásra vonatkozóan a továbbiakban már nem szükséges papír alapú meghatalmazás bemutatása az eljáró szerv előtti eljárásában. Lásd: *Mi a rendelkezési nyilvántartás?* letöltés helye: <https://rendelkezes.gov.hu/rny-public/manual>, letöltés ideje: 2021. február 11.

⁵³ Józsa: i.m., 144. o.

A meghatalmazás vonatkozhat egy konkrét ügyben való eljárás egészére vagy konkrét ügyben csak meghatározott eljárási cselekményekre, de akár általános meghatalmazás alapján is eljárhat a képviselő. Ha a meghatalmazásból más nem tűnik ki, az kiterjed az eljárással kapcsolatos valamennyi nyilatkozatra és cselekményre [Ákr. 14. § (2) bekezdés]. Ez az anyagi jogi képviselettel összevetve szintén a hasonlóságok között említhető. A meghatározott ügyben való eljárásra vonatkozó meghatalmazás érvényes úgy az alapeljárásra, mint a jogorvoslati és a végrehajtási eljárásra is.⁵⁴

A meghatalmazás keretén belül, a képviselő által tett jognyilatkozatok vagy eljárási cselekmények közvetlenül hatályosak lesznek a képviselttel szemben (közvetlen képviselet). Miként azt már említettük, lehetséges a képviselt és képviselő egyidejű eljárása is, ezért az Ákr. szabályozza az eltérő nyilatkozatok vagy ellentétes eljárási cselekmények feloldásának kérdését is.⁵⁵ Amennyiben a képviselő és a képviselt nyilatkozatai között eltérés van, előbb az eljáró hatóság felszólítja a képviseltet, hogy nyilatkozzon. Ha ezt elmulasztja, a későbbi nyilatkozat vagy cselekményt tekinti a hatóság érvényesnek [Ákr. 14. § (7) bekezdés]. Az anyagi jogi képviselet esetében, ha a képviselő nyilatkozata eltér a képviselt személy akaratától, tulajdonképpen a Ptk. 6:14. § szerinti álképviseletről beszélünk (a képviselő képviseleti jogkörét túllépve tesz jognyilatkozatot). Álképviselet esetén az adott jognyilatkozat csak akkor vált ki joghatást, ha azt a képviselt utólag jóváhagyja. A hatósági eljárás méltányos időn belüli megoldása azonban nem teszi lehetővé, az anyagi jogban ismert jóváhagyás kivárását, ezért tekinti az Ákr. a későbbi nyilatkozatot érvényesnek, függetlenül attól, hogy a képviselő vagy a képviselt tette.

A képviselői minőség vizsgálatára és a képviselő hatóság általi visszautasítására jelen tanulmányban nem térek ki, ugyanis a Ptk.-ban nincs ennek megfelelő jogszabály. A Ptk. szerint a másik fél csak tudomásul veheti a képviselet tényét, ha a meghatalmazást közlik vele, azt nem utasíthatja vissza, nem cenzúrázhatja.

A meghatalmazás bármilyen ok miatti megszűnése (visszavonás, felmondás vagy az ügyfél, illetve a meghatalmazott halála) a hatósággal és a többi ügyféllel szemben a közléstől lesz hatályos. A visszavonás, hasonlóan a meghatalmazáshoz, egyoldalú jogügylet, így annak elfogadására sincs szükség. A felmondás viszont már csak a meghatalmazás mögött álló megbízási szerződéssel összefüggésben értelmezhető, hiszen a felmondás a szerződések megszűnésének egyik oka.⁵⁶ Ebben a tekintetben tehát az anyagi jogi képviselet és közigazgatási képviselet szabályai megegyeznek.

7. Képviselet a romániai közigazgatási eljárásokban

Ahogy azt már említettem, a román jogban nem örvend önálló szabályozásnak a közigazgatási eljárásjog (Európában szinte egyedülálló módon), sőt, a közigazgatási perrendtartás is egy mindössze 31 cikket számláló törvény, ami alapvetően a polgári

⁵⁴ *Uo.* 144. o.

⁵⁵ Hajas: i.m., 54. o.

⁵⁶ *Uo.*

perrendtartásra támaszkodik.

Bár rendre felmerül a román törvényhozásban a közigazgatási eljárási törvénykönyv megalkotása (amely magában foglalná úgy a közigazgatási hatóságok előtti eljárást, mint a közigazgatási perrendtartást), e törekvés csupán a közigazgatási eljárási törvénykönyv előzetes tételeinek elfogadásáig⁵⁷ és egy törvénykönyvtervezet megalkotásáig jutott el (még 2008-ban), ami végül nem került elfogadásra. A jogalkotó mellett a „Paul Negulescu” Közigazgatástudományi Intézet 2004-ben⁵⁸, a Dragoș C. Dacian nevével fémjelzett kutatócsoport pedig 2006 és 2008 között tett közzé törvénykönyvtervezetet, amelyeket bár a szakirodalom egyhangúan üdvözölt, a jogalkotást nem tudták pozitívan befolyásolni. 2013-ban a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium egy új munkacsoportot állított fel a Közigazgatási törvénykönyv, illetve a Közigazgatási eljárási törvénykönyv tervezeteinek elkészítésére⁵⁹. A kormány 2014-2020 Egységes Közigazgatásért, illetve 2014-2020 Jobb Szabályozásért nevű stratégiáinak is egyik prioritása volt. Bár Romániában új Közigazgatási törvénykönyvet fogadtak el 2019-ben, a közigazgatási eljárás kodifikációja még mindig várat magára, olyannyira, hogy jelenleg még törvénytervezet sincs a Parlament, vagy a Kormány terítékén. A szakirodalom egyöntetű véleménye az, hogy szükség van egy átfogó Közigazgatási eljárási törvénykönyvre, figyelembe véve az ezen a téren megindult európai jogegységesítési törekvéseket is.⁶⁰

Ami a képviselet kérdéskörét illeti, az egységes szabályozás hiánya lényegesen megnehezíti az ügyfelek helyzetét, hiszen sok esetben nem világos mely hatóságoknál lehetséges a képviselet útján történő eljárás, melyek azok a jognyilatkozatok és eljárási cselekmények, amelyeket a képviselő tehet, illetve milyen formát kell öltenie a meghatalmazásnak.

A hatályos román joganyagban az ügyvédi tevékenységről szóló 1995. évi 51. törvény (a továbbiakban RÜtv.)⁶¹ és az Adóeljárás törvénykönyv⁶² (továbbiakban

⁵⁷ Románia Kormányának 2008. évi 1360. számú határozata a közigazgatási eljárási törvénykönyv előzetes téziseinek az elfogadásáról, közzétéve Románia Hivatalos Közlönye, 734/30.11.2008. számában.

⁵⁸ Elérhető a Revista de Drept Public 2004 évi 2. számában.

⁵⁹ Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium 2013. évi 2394. számú határozata.

⁶⁰ Lásd Toadere; Dragoș: i.m., 616-624. o.; Tofan, Dana Apostol, *Din nou despre actualitatea și necesitatea unui cod de procedură administrativă*, Studii și Cercetări Juridice, 2017, no. 4, 445-477. o.; Ursuța, Mircea, *Unele considerații privind proiectul Codului de Procedură Administrativă în contextul întrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă*, Revista Transilvană de Științe Administrative, vol. 2016, no. 2, 227-239. o.; Nedelcu, Iulian M., *Considerații privind necesitatea adoptării unui Cod de Procedură Administrativă cu trimiteri la instituții juridice civile*, Revista de Științe Juridice, vol. 2006, no. 2, 116-120. o.; Riciu, Iuliana, *Opinii privind proiectul Codului de Procedură Administrativă al României*, Revista de Științe Juridice, vol. 2006, no. 2, 129-131. o.; Visan, Lilliana, *Necesitatea codificării normelor de procedură administrativă*, Revista de Drept Public, vol. 2005, no. 2, 48-79. o.; Roman, Eugen, *Semnificația codificării normelor de procedura administrativă din perspectiva integrării în Uniunea Europeană*, Revista de Drept Public, vol. 2005, no.3, 101-104. o.; Tofan, Dana Apostol, *Câteva reflecții cu privire la Proiectul Codului de procedură administrativă (partea I)*, Revista de drept public, 2005, no. 3, 90-100. o.; Tofan, Dana Apostol, *Câteva reflecții cu privire la Proiectul Codului de procedură administrativă (partea II)*, Revista de drept public, 2005, no. 4, 40-54. o;

⁶¹ Újra közzétéve Románia Hivatalos Közlönyének, 440/24.08.2018. számában.

⁶² 2015. évi 207. törvény az Adóeljárás törvénykönyvről, közzétéve Románia Hivatalos Közlönyének 547/23.07.2015. számában. Ennek magyar megfelelője az Adóigazgatási rendtartás (Air).

RAejtk.) tér ki általános jelleggel a közigazgatási hatóság(ok) előtti képviseltről. Ugyanakkor, bizonyos eljárásokban találunk olyan rendelkezéseket, amelyek bár szűkszavúan, de közvetlenül utalnak a képviselet lehetőségére.

A RÜtv. úgy rendelkezik, hogy az ügyvédnek joga van képviselni és támogatni természetes és jogi személyeket a bíróságok, nyomozóhatóságok, közhatóságok, közintézmények, illetve más természetes és jogi személyek előtt, ezek pedig kötelesek biztosítani, hogy az ügyvéd tevékenységét zavartalanul elláthassa [RÜtv. 2. cikk (3) bekezdés]. Ugyanakkor, a RÜtv. 28. cikk (1) bekezdése szerint az ügyvédi névjegyzékben szereplő ügyvédeknek joguk van bármely természetes vagy jogi személyt képviselni, írásban megkötött szerződés alapján, amely biztos keltezését⁶³ az ügyvéd hivatalos nyilvántartásba történő bejegyzésével kap. E rendelkezés alapján jogi képviselő gyakorlatilag bármilyen hatóság előtt képviselhet természetes és jogi személyt, amennyiben az ügyféllel megkötött írásos szerződést tud felmutatni. A gyakorlatban azonban vannak olyan hatóságok és közintézmények, amelyek megtagadják az ügyvéd eljárását csupán az ügyvédi szerződés vagy meghatalmazás alapján, mondván a közintézmény előtti képviselethez a megbízást közokirati formában kell megadni.⁶⁴

Az ügyvéd általi képviselet az ügyleti képviselet egyik legtipikusabb formálja. A román közigazgatási eljárásban, az adóigazgatási rendtartásban szabályozott ügygondnokság kivételével (ennek részleteiről a következőkben még szólok), ügyvéd csupán, mint az ügyfél által meghatalmazott képviselő vehet részt (ügyleti képviselet).

A képviseleti a bizonyíthatóság érdekében írásba foglalt jogsegély szerződésből („contract de asistență juridică”) származik, amely tulajdonképpen egy megbízási szerződés. Ennek alapján állítja ki az ügyvéd a meghatalmazást, amit az eljáró hatóságnál bemutat. Így az ügyvédnek nem csak joga, de kötelessége is eljárni. A törvény megfogalmazása szerint a *bíróságoknak* kötelességük ellenőrizni az eljáró ügyvéd képviselői minőségét [RÜtv. 25. cikk (1) bekezdés], habár ez a kötelezettség minden hatóság számára érvényes.

A RÜtv. tiltja az ellenérdekű felek képviseletét ugyanazon vagy egy kapcsolódó ügyben, illetve tiltja, hogy az ügyvéd olyan személlyel szemben adjon elő, akinek korábban ugyanabban az ügyben jogi tanácsot adott [RÜtv. 45. cikk (1) bekezdés]. Ezt a szabály árnyalja az ügyvédi szakma Statútumának 116. cikke, amely szerint nem áll fenn érdekellentét: *i.* miután az ügyvéd tájékoztatta a feleket, azok beleegyezésüket adták, hogy az ügyvéd az érdekellentét megoldásán dolgozzon; *ii.* az ügyvédet közös stratégia kidolgozásával bízták meg, vagy ha ugyanazon ügyvédi

⁶³ A „biztos keltezés” azt az időpontot jelöli, amikor egy magánokirat keletkezése érvényesíthető lesz harmadik felekkel szemben és általuk ez az időpont már nem kifogásolható [RPejtk. 278. cikk]. A fent említett eseten kívül a Polgári eljárási törvénykönyv alapján biztos keltezését nyer egy okirat a következő esetekben is: amikor a közjegyző, bírósági végrehajtó vagy más köztisztviselő biztos keltezését ad; egy okirat közintézmény vagy közhatóság előtt bemutatásra került, ha az illető hatóság vagy intézmény az okiraton feljegyzést tett; az okiratot közhiteles nyilvántartásba felvették; az okirat szövegét kézzel megíró vagy azt aláíró személy elhalálozott vagy írásképtelenné vált; az okirat tartalmát, akár kivonatban is közokirat rögzíti; olyan jogtény következett be, mely az okirat ahhoz képest előbb keltezését vitán felüli helyezi. Lásd Székely: i.m., 138. o.

⁶⁴ Például: polgármesteri hivatalok, helyi tanácsok, adóhivatal, rendőrség.

szerveződési formán belül az ellenérdekű feleket más-más ügyvéd képviseli és erről a kapcsolatról az ügyfelek tájékoztatva lettek; *iii.* miután tájékoztatva lettek az érdekellentétéről, az ügyfelek kifejezetten hozzájárulnak az ügyvéd eljárásához.

A képviseleti jog megszűnésével kapcsolatban nem tartalmaz eltérést a polgári jogtól, úgy az ügyfél, mint az ügyvéd egyoldalúan felmondhatja a megbízási szerződést, az addig tett cselekmények és költségek kifizetésével [RÜtv. 28. cikk (2) bekezdés].

A RAEjtk. az egyetlen olyan jogszabály, amely kimondottan egy közigazgatási intézmény kapcsán foglalkozik a képviselettel. Ez előírja, hogy a fél személyesen és képviselet útján, is eljárhat az adóhatóság előtt, vagy mindkét személy egyidejűleg, még akkor is, hogy ha a meghatalmazás nem lett visszavonva [RAejtk. 28. cikk (1) bek.].

A képviselet határait a meghatalmazás és a törvény szabja meg. A meghatalmazás *eredeti példányát* vagy egy *hitelesített másolatát* közölni kell az adóhatósággal [RAejtk. 28. cikk (1) bek.]. Ebből a rendelkezésből azonban nem világos, hogy az eredeti példánynak, amelyre a törvény utal milyen alakisági feltételeknek kell megfelelnie: szükséges a közokirati forma vagy lehet a magánokirat is. A kérdés megosztott a román szakirodalomban: Costaş szerint szükséges a közokirati forma⁶⁵, míg Duca úgy ítéli meg, hogy a törvény jelenlegi megfogalmazása lehetővé teszi a magánokiratban való meghatalmazást is, ha annak egy eredeti példányát közlik az adóhivatallal.⁶⁶ Véleményem szerint ez utóbbi a helyes álláspont, az *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* alapelv mentén, azonban a gyakorlatban az adóhivatal és általában a közintézmények megkövetelik a közokirati formát, sok esetben még az ügyvédektől is, annak ellenére hogy a RAEjtk. 18. cikk (3) bekezdése alapján, ha a képviselő ügyvéd, az ügyvédi törvényben előírt formai követelmények teljesítése szükséges⁶⁷.

A meghatalmazás visszavonásig érvényes. A meghatalmazás visszavonását ugyanolyan formában kell közölni az adóhatósággal, mint magát a meghatalmazást (eredeti példány vagy hitelesített másolat) [RAejtk. 18. cikk (2)]. Ez különbség az anyagi jogi képviselethez képest, ahol a visszavonás bármilyen formában történhet.

Az RAEjtk. rendelkezik az un. „meghatalmazotti kényszerről”, ami a Románia területén lakcímmel nem rendelkező adófizetőket terheli, akik szükségszerűen romániai lakhellyel rendelkező képviselőt kell kinevezzenek. E szabály alól kivételt képeznek az Európai Unió vagy az Európai Gazdasági Térség valamely tagállamában lakcímmel rendelkező személyek, illetve azok, akik olyan tagállamban rendelkeznek lakóhellyel, akivel Románia nemzetközi megállapodást kötött az adótervezés behajtásával kapcsolatban [RAejtk. 18. cikk (4)–(5) bekezdés]. Amennyiben nem jelöl ki magának képviselőt a romániai lakhellyel nem rendelkező személy, az adóhivatal megkeresésére a bíróság ügygondnokot jelöl ki [RAejtk. 19. cikk (1)

⁶⁵ Costaş, Cosmin Flavius: Comentariu la articolul 18 din Codul de Procedură Fiscală, in: *Codul de Procedură Fiscală: Comentariu pe articole* (szerk.: Costaş, Cosmin Flavius), București, Editura Solomon, 2016, letöltés helye: sintact.ro, letöltés ideje: 2021. február 14.

⁶⁶ Duca Emilian: Comentariu la articolul 18 din Codul de Procedură Fiscală, in: *Noul Cod de Procedură Fiscală comentat și adnotat*, București, Universul Juridic, 2016, letöltés helye: sintact.ro, letöltés ideje: 2020. február 14.

⁶⁷ Ugyanez alkalmazandó az adótanácsadókra és a könyvelőkre.

bekezdés]. Szintén ügygondnokot rendelnek annak a személynek, akinek lakóhelye nem ismert, akik betegség, fogyatékoság, idősor vagy bármiféle akadályoztatásban szenved, illetve a fogvatartottaknak is.

Ebből a szabályozásból kitűnik, hogy a RAEjtk. tulajdonképpen nem hoz semmilyen lényeges eltérést az anyagi jogi képviselet szabályaitól, gyakorlatilag bárki lehet képviselő (kivéve természetesen a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképtelen személyeket) és a meghatalmazás is (elméletileg) bármilyen formát ölthet, hiszen nincs törvényes előírás, amely más formát követelne meg. A képviselő bármilyen jognyilatkozatot adhat, ami megfelel a képviselt személy akaratának, a RAEjtk. nem szabályoz olyan eseteket, amikor az ügyfél személyes megjelenése kötelező lenne.

A fent említett RÜtv. és RAEjtk. rendelkezései mellett, amelyek általános jellegű szabályok, kiragadtam néhány ügycsoportot, amelyben gyakori a képviselő igénybevétele. Bár a felsorolás nem teljes körű (egy ilyen vállalkozás szinte lehetetlen volna), elégséges annak kimutatására, hogy mennyire változatosak és ezáltal zavarosak a képviseletre vonatkozó előírások.

Meghatalmazott vagy megbízott által történő eljárásra van lehetőség az alábbi közigazgatási hatóságok előtt folyó ügyekben:

- a cégbíróssággal való kapcsolattartásban. A meghatalmazás lehet *közokirati eseti meghatalmazás, ügyvédi meghatalmazás vagy jogtanácsosi megbízás*⁶⁸ [2008. évi módszertani norma a cégjegyzés vezetésének, a nyilvántartásba vételnek és az információk közzétételének módjáról 18., 55., és 69. cikkek];
- adóügyi feddhetetlenségi bizonyítvány („cazier fiscal”) igénylésénél, a meghatalmazás vagy *közokiratban foglalt vagy ügyvédi meghatalmazás* [2015. évi 39. kormányrendelet 9. cikk (1) bekezdés]. Ezzel szemben az erkölcsi bizonyítványt („cazier judiciar”) *csak közokiratban* kijelölt meghatalmazott útján lehet kérni [2004. évi 290. törvény az erkölcsi bizonyítványról, 31. cikk (1) bekezdés];
- közjegyzői eljárásokban, *közokirati meghatalmazás vagy ügyvédi meghatalmazás* bemutatása szükséges, de az ügyvédi meghatalmazás csak a közjegyzőhöz intézett kérésekre jogosítja fel a képviselőt, jogügylet megkötésére vagy közjegyzői eljárás megindítására viszont nem. A Közjegyzői Kamarától kért bizonyítványok és másolatok igénylésénél szintén *közokiratban foglalt meghatalmazás vagy ügyvédi meghatalmazás* szükséges [a közjegyzőkről szóló 1995. évi 36. törvény alkalmazási szabályzata 139. és 211. cikkek].
- a születési és házassági anyakönyvi kivonatokat *eseti meghatalmazott* által is át lehet venni [1996. évi 119. törvény az anyakönyvről 10. cikk (1) bekezdés].
- a közigazgatási úton kért névváltoztatás esetén, *írott formában adott eseti meghatalmazás vagy ügyvédi meghatalmazás* által [2004. évi 41. számú kormányrendelet 6. cikk (1) bekezdés] is lehet kérelmezni. A kormányrendelet alkalmazásáról szóló módszertan azonban már *közokirati formában* adott vagy *ügyvédi meghatalmazást* követel meg a kéréshez [106. cikk (1) bekezdés].

⁶⁸ A jogtanácsos általi képviselet tulajdonképpen törvényes képviseletnek minősül, ugyanis mint a jogi személy alkalmazottja jár el.

- az állampolgárság megszerzése iránti kérelem esetén. A meghatalmazást *közokirati formában* szükséges adni [1991. évi 21. törvény a román állampolgárságról 13. cikk (1) bekezdés].

A fenti példákból is kitűnik mennyire különböző az egyes hatósági eljárásokban előírt követelmények a meghatalmazás kapcsán. Bár a legtöbb rendelkezés csak a meghatalmazás formájával foglalkozik, ebben is megfigyelhető egyrészt a terminológiai sokszínűség (közokirati meghatalmazás, közokirati eseti meghatalmazás, ügyvédi meghatalmazás, írott formában adott eseti meghatalmazás), másrészt nincs egy kritériumrendszer, ami alapján beazonosítható lenne ez elvart alakúság miatt. Álláspontom szerint semmivel sem magyarázható, hogy például az adóügyi feddhetetlenségi bizonyítványt ügyvéd útján is lehet igényelni, de az erkölcsi bizonyítvány beszerzéséhez a meghatalmazást közokirati formában kell adni. Mivel a megbízás tartalmáról lényegében egyik említett jogszabály sem rendelkezik, így ebben a tekintetben az RPt. rendelkezései lesznek az irányadók, vagyis a meghatalmazás tárgya és a képviseleti jog kiterjedését a meghatalmazás rendelkezései vagy az alapját képező megbízási szerződésből kell kiolvasni.

Ugyanakkor megfigyelhető egy alapvető különbségtétel a közokiratba foglalt meghatalmazás és az ügyvédi meghatalmazás között. Véleményem szerint nem követelhető az ügyvédként eljáró képviselőtől a közokiratba foglalt meghatalmazás, legyen szó bármilyen közintézményről, ha már rendelkezik az RÜtv. alapján érvényesen megkötött jogsegély szerződéssel. Amíg az ügyvéd, a közjegyzőhöz hasonlóan igazolja a képviselt személy személyazonosságát, aláírását és az aláírás dátumát és ugyanúgy nyilvántartást vezet ezekről, ez a fajta elvárás beleütközik az RÜtv. előírásaiba, másrészt semmilyen féle joggal nem magyarázható.

Az ügyleti képviselet kapcsán megvizsgált jogszabályokból nem vonhatunk le más következtetést, minthogy valóban szükség van a román közigazgatási eljárás egységes szabályozására, hiszen nem megengedett egy jogállamban, hogy ugyanazt a kérdéskört (jelen esetben a képviseletet) ennyire eltérően szabályozza egyik-másik jogszabály. A hatályos szabályozás tükrében a képviselet, mint a méltányos eljáráshoz való jog egyik alapeleme, nincs megfelelően biztosítva, hiszen nem előrelátható az ügyfelek és képviselőik számára, hogy mely ügycsoportokban lehetséges a képviselő általi eljárás és melyekben szükséges az ügyfél személyes eljárása, meddig terjedhet a képviselet tartalma és melyek a meghatalmazás alakúsági feltételei. Mindezek olyan alapvető kérdések, amelyek helyet kell kapniuk a közigazgatási eljárási törvénykönyvben s mely nélkül nem beszélhetünk a tisztességes eljáráshoz való jog biztosításáról.

8. Következtetések

Összességében nézve a magyar közigazgatási eljárás sokkal átláthatóbb módon biztosítja a képviselet útján történő eljárást, azáltal, hogy átfogó, minden közigazgatási hatóságra érvényes szabályokat fektet le. Az Ákr.-ben szabályozott meghatalmazotti képviselet szabályai a legtöbb kérdésben hasonlóságot mutatnak a

Ptk. szerinti meghatalmazás szabályaival, de céljuk különbözősége miatt önálló jogintézményként kell rájuk tekinteni. Az anyagi jogi képviselőt azon a ponton találkozik az eljárásjogi képviselővel, amikor a Ptk. szerint adott meghatalmazás vagy megbízás tárgya egy közigazgatási eljárásban való képviselő. A hatósággal szemben az Ákr. szerinti képviselő szabályai lesznek az alkalmazandók, azonban a képviselt és képviselő viszonyát továbbra is a Ptk. előírásai rendezik.

A román közigazgatási eljárás rendkívül nehézkesé teszi a képviselőt érvényesülését a közigazgatási hatóságok előtt. Átfogó szabályozás híján a hatóságok sokszor önkényesen döntenek el, melyik eljárásban milyen alakításoknak kell megfelelnie a meghatalmazásnak és meddig terjedhet ki annak határa. Egyedül a RAejtk. az a jogszabály, amely kifejezetten szabályozza a képviselőt kérdés az adóhivatal előtt folyó ügyekben, bár ez is néhol komoly problémákat vet fel. Következtetésünk nem lehet más, minthogy égető szükség van Romániában is átfogó eljárásjogi szabályozásra, a Közigazgatási eljárási törvénykönyvre, amely a képviselőt kérdéskörét egységesen szabályozná. Ehhez szolgálhatna megfelelő példát a magyar szabályozás, amely sokkal mélyebb közigazgatási eljárási tradíciókkal rendelkezik és az általános alapokat tekintve képviselői koncepciója a legtöbb ponton hasonló a román képviselői felfogással.

Irodalomjegyzék

- Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român, tomul IX*, București, Atelierele grafice Socec & Co, 1910.
- Balogh-Békési Nóra: A közigazgatási eljárás alapelvei, hatálya, in: *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai* (szerk.: Boros Anita, Darák Péter), Budapest, Nemzeti Közszerzői Intézet, 2018.
- Barta Attila: Eljárási képesség és képviselő, in: *Közigazgatási eljárások* (szerk.: Balázs István), Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2017.
- Bíró György: *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai*, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2001.
- Chirică, Dan: Probleme controversate privitoare la contractul de mandat, https://www.juridice.ro/essentials/1903/probleme-controversate-privitoare-la-contractul-de-mandat#_ftnref120, utolsó letöltés dátuma 2021. január 30.
- Cosma, Doru, *Teoria Generală a actului juridic civil*, București, Editura Științifică, 1969.
- Costas, Cosmin Flavius: Comentariu la articolul 18 din Codul de Procedură Fiscală, in: *Codul de Procedură Fiscală: Comentariu pe articole* (szerk.: Costas, Cosmin Flavius), București, Editura Solomon, 2016, letöltés helye: sintact.ro, letöltés ideje: 2021. február 14.
- Deak, Francisc, *Tratat de drept civil: Contracte speciale*, București, Editura Universul Juridic, 2001.
- Duca Emilian: Comentariu la articolul 18 din Codul de Procedură Fiscală, in: *Noul Cod de Procedură Fiscală comentat și adnotat*, București, Universul Juridic, 2016, letöltés helye: sintact.ro, letöltés ideje: 2020. február 14.
- Fekete György, Kovács Edit: *Szerződések*, Kolozsvár, Tanügyi Sokszorosító, 1958.
- Gárdos Péter: Az ügyleti képviselő szabályainak rendszertani elhelyezése, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2006/1, 21-25. o.

- Gârbovan, Dan: Contractul de mandat, in: *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, jurisprudență* (szerk.: Afrăsinei, Mădălina; Belu-Magdo, Mona-Lisa; Bleoancă, Alexandru), București, Editura Hamangiu, 2012.
- Hajas Barnabás: Eljárási képesség és képviselet, in: *A közigazgatási eljárás szabályai I.: Az általános közigazgatási rendtartás magyarázata* (szerk.: Petrik Ferenc), Budapest, Hvg-Orac, 2017.
- Hamza Gábor: *Az ügyleti képviselet: Dogmatikai és elméleti vizsgálatok az antik jogoktól napjainkig*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
- Józsa Fábián: Az ügyfél és az eljárás más résztvevői (általános szabályok), in: *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei* (szerk.: Patyi András), Budapest, Dialog Campus Kiadó, 2019.
- Kisfaludi András, A képviselet, in: *Az új Ptk. magyarázata V/VI., Kötelmi jog, Első és Második Rész* (szerk.: Petrik Ferenc), Második, átdogozott, bővített kiadás, Budapest, Hvg-Orac, 2014.
- Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.
- Kengyel Miklós: A perbeli képviselet fogalma és osztályozása, *Jogtudományi Közlöny*, 1978/10, 597–603. o.
- Mi a rendelkezési nyilvántartás? letöltés helye: <https://rendelkezes.gov.hu/rny-public/manual>, letöltés ideje: 2021. február 11.
- Nedelcu, Iulian M., Considerații privind necesitatea adoptării unui Cod de Procedură Administrativă cu trimiteri la instituții juridice civile, *Revista de Științe Juridice*, vol. 2006, no. 2, 116–120. o.
- Paulovics Anita, Pollák Kitti, Rozsnyai Krisztina, Turkovics István: Az ügyfélre és más eljárási szereplőkre vonatkozó általános szabályok, in: *Közigazgatási hatósági és bírósági eljárásjog* (szerk.: Pollák Kitti), Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2016.
- Pop, Liviu; Popa, Ionuț-Florin; Vidu, Stelian-Ionan: *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012.
- Riciu, Iuliana, Opinii privind proiectul Codului de Procedură Administrativă al României, *Revista de Științe Juridice*, vol. 2006, no. 2, 129–131. o.
- Roman, Eugen, Semnificația codificării normelor de procedura administrativă din perspectiva integrării în Uniunea Europeană, *Revista de Drept Public*, vol. 2005, no.3, 101–104. o.
- Rozsnyai Krisztina: Képviselet, in: *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez* (szerk.: Barabás Gergely, Baranyi Bertold, Kovács András György), Budapest, CompLex Kiadó, 2013.
- Schelnitz György: A perbeli képviselet fogalma, *Jogtudományi Közlöny*, 1971/10., 473–481. o.
- Székely János: *Román polgári eljárásjog*, Második, bővített és kiegészített kiadás, Kolozsvár, Forum Iuris, 2018.
- Tăbârcă, Mihaela: *Drept procesual civil, Vol. I - Teoria generală*, București, Ed. Universul Juridic, 2013.
- Toadere, Ioana; Dragoș, C. Dacian: Codificarea procedurii administrative, în context european, *Curierul Judiciar*, nr. 11/2016, 616-624. o.
- Tofan, Dana Apostol, Din nou despre actualitatea și necesitatea unui cod de procedură administrativă, *Studii și Cercetări Juridice*, 2017, no. 4, 445-477. o.
- Tofan, Dana Apostol, Câteva reflecții cu privire la Proiectul Codului de procedură administrativă (partea I), *Revista de drept public*, 2005, no. 3, 90–100. o.
- Tofan, Dana Apostol, Câteva reflecții cu privire la Proiectul Codului de procedură administrativă (partea II), *Revista de drept public*, 2005, no. 4, 40–54. o.

- Ursuța, Mircea, Unele considerații privind proiectul Codului de Procedură Administrativă în contextul intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, vol. 2016, no. 2, 227–239. o.
  - Vasilescu, Paul: *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, București, Universul Juridic, 2008.
  - Veress Emőd: *Román polgári jog. Általános rész*, 5. kiadás, Kolozsvár, Forum Iuris, 2020.
  - Visan, Liliana, Necesitatea codificării normelor de procedură administrativă, *Revista de Drept Public*, vol. 2005, no. 2, 48–79. o.
-
-